

جای خالی آموزش نسخ خطی در برنامه آموزشی دانشگاه‌های کشور

• فریبا افکاری

کارشناس ارشد نسخ خطی و کتابداری
کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران

برنامه‌ریزی برای شیوه‌های استفاده از رایانه انجام گرفته و به موازات آن تربیت نیروی انسانی برای کاربرد این فناوری در دانشکده‌ها و گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی آغاز شده است که تأثیر مستقیم و غیرمستقیمی بر برنامه‌های آموزشی، دانشجویان و مدرسان هر دانشگاه دارد.

ایجاد تغییر در نگرش نظام‌مند به کتابخانه‌ها و مراکز آموزشی و هموار ساختن راه‌های تغییر وضعیت کتابخانه‌های سنتی با دانش اطلاع‌رسانی روز در برنامه‌ریزی دانشکده‌ها و گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی نقاط مختلف جهان دیده می‌شود. تغییر نام دانشکده‌ها و مدارس کتابداری، نگرشی جدید به کاربرد فناوری اطلاعات در برنامه‌های درسی را ایجاد می‌کند.^۲

در زمینه کلاس و نحوه طراحی آن با استفاده از فناوری‌های الکترونیک و رایانه، مطالعات و پیشرفت‌های زیادی صورت گرفته است و امروزه کلاس‌های درس دانشگاهی تجدید ساختار می‌یابند و از حالت سنتی خارج شده و شکل و صورت جدیدی با استفاده از رسانه‌ها و ابزارهای آموزشی پیشرفته و حالت متعامل میان استاد و دانشجو پیدا می‌کند.

آموزش به وسیله چند رسانه‌ای‌ها که ترکیبی از فناوری‌های صوت و تصویری، متنی و گرافیک و غیره است، حالت تعاملی دارد. به عبارتی دیگر جریانی دوسویه است یعنی فرستنده می‌تواند گیرنده هم باشد و بالعکس.

تدریس کتابداری امروزه با افت و خیزهای فراوانی روبه‌رو بوده است، به گونه‌ای که در یک دوره زمانی به بُعد نظری و در دوره دیگر

فعالیت‌های آموزشی هر کشور را می‌توان سرمایه‌گذاری یک نسل برای نسل دیگر دانست. هدف اصلی این سرمایه‌گذاری، توسعه انسانی است. به عبارت دیگر هدف فعالیت‌های آموزشی، رشد آگاهی و توانایی بالقوه انسان است. علاوه بر آن، آموزش وسیله‌ای برای شناسایی مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه و پی‌بردن به راه‌حل‌های مناسب برای آن‌هاست. از سوی دیگر، نظام آموزشی هر کشور از نظر نیروی انسانی و مشاغل موجود در آن، بالاترین نسبت را در میان سازمان‌ها و دستگاه‌های دولتی دارد. براین اساس نظام آموزشی را می‌توان یکی از پیچیده‌ترین زیرنظام‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی دانست.^۱

در عصری که در آن، اطلاعات با استفاده از آخرین پیشرفت‌های الکترونیکی در اختیار تمام افراد در کشورهای گوناگون قرار دارد و تأکید بر طراحی، سازماندهی و استفاده جمعی از اطلاعات در جهت خلاقیت، نوآوری و توسعه شناخت دارد، باید سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های آموزشی به نحوی طراحی شود که جوابگوی نیازهای عصر اطلاعات، نسل آینده و نیز بحران هویت باشد.

نیاز مداوم پژوهشگران به اطلاعات روزآمد و دسترسی به منابع اطلاعاتی از طرفی و وابستگی رشته‌های تخصصی به همدیگر مثل وابستگی علوم سخت‌افزار و نرم‌افزار رایانه، ارتباطات، مخابرات و کتابداری و اطلاع‌رسانی از طرف دیگر، موجب پیدایش روش‌های جدیدی در ارائه اطلاعات در دانشگاه‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی شده است که در فضای کتابخانه‌های سنتی امکان‌پذیر نبود. در چند دهه گذشته در بسیاری از کتابخانه‌ها و دانشگاه‌ها،

اگر روند صدساله آموزش کتابداری را بررسی کنیم درمی یابیم که کفه نظری ترازوی تدریس این رشته همواره وزین تر از کفه عملی آن بوده است که خود این امر سبب شده است که روش های تدریس کتابداری به جای الگوهای «شاگرد مداری»^۳، الگوهای «معلم مدار» باشند. در این الگوها شاگرد موجودی غیرفعال و منفعل فرض شده است. البته در همه دوران ها عده ای از صاحب نظران کتابداری به این شیوه اعتراض داشته اند. اگرچه در کشورهای دیگر تلاش های آگاهانه فراوانی برای ایجاد تعادل میان جنبه نظری و عملی و استفاده بیشتر از الگوهای شاگردمدار انجام شده است، اما در کشور ما تلاش مؤثری در این زمینه صورت نگرفته است. رشته کتابداری و اطلاع رسانی، دارای دروس متعددی است که بعضی شامل اصول و مبانی کتابداری به صورت نظری هستند و برخی دیگر بیشتر به جنبه های عملی این رشته می پردازند. برای هریک از این دروس، بایستی روش های تدریس متناسب را به کار برد.

بیشتر به بُعد عملی آن توجه شده است. اما اگر روند صدساله آموزش کتابداری را بررسی کنیم درمی یابیم که کفه نظری ترازوی تدریس این رشته همواره وزین تر از کفه عملی آن بوده است که خود این امر سبب شده است که روش های تدریس کتابداری به جای الگوهای «شاگرد مداری»^۳، الگوهای «معلم مدار» باشند. در این الگوها شاگرد موجودی غیرفعال و منفعل فرض شده است. البته در همه دوران ها عده ای از صاحب نظران کتابداری به این شیوه اعتراض داشته اند. اگرچه در کشورهای دیگر تلاش های آگاهانه فراوانی برای ایجاد تعادل میان جنبه نظری و عملی و استفاده بیشتر از الگوهای شاگردمدار انجام شده است، اما در کشور ما تلاش مؤثری در این زمینه صورت نگرفته است. رشته کتابداری و اطلاع رسانی، دارای دروس متعددی است که بعضی شامل اصول و مبانی کتابداری به صورت نظری هستند و برخی دیگر بیشتر به جنبه های عملی این رشته می پردازند. برای هریک از این دروس، بایستی روش های تدریس متناسب را به کار برد.

کتابداری و اطلاع رسانی توجه داشته اند و درس آشنایی با نسخه های خطی (۲ واحد) در بسیاری از دوره های تحصیلی توسط استادان مبرز همچون استاد «ایرج افشار» و استاد «عبدالحسین حائری» تدریس می شده است.

استاد گرامی سرکار خانم نوش آفرین انصاری در این راستا، گزارش مبسوطی در معرفی نخستین دوره رسمی آموزش نسخ خطی (معادل کارشناسی ارشد) در چهارمین کنگره بین المللی کتابداران مسلمان^۴ (کاملیس ۴) ارائه فرمودند و در آن به تفصیل به ویژگی ها و دقایق آموزشی این دوره خاص پرداخته اند.

هدف این درس صرفاً ایجاد آشنایی با میراث خطی کشور بوده و برخی از استادان با توجه به علائق شخصی و خواست کلاس نکاتی را در مورد ساماندهی نسخه های خطی متذکر شده اند.

نگارنده این سطور در پی یافتن نخستین سابقه آموزش تدریس نسخ خطی در دانشگاه تهران به جست و جوی فراوان پرداخت، بلکه به جزییات و مستندات دقیق تری از این برنامه آموزشی دست یابد. تا اینکه سرانجام تنها موفق گردید در نشریه اخبار علمی پژوهشی دانشگاه تهران منتشره در سال های ۱۳۴۶ تا ۱۳۵۲ به برخی دروس و سرفصل های آن دست یابد که خود نشان از قدمت آموزش این واحد مهم درسی در دانشگاه تهران دارد که گویا امروز به فراموشی سپرده شده است و تنها در گروه کتابداری برخی دانشگاه های کشور با عنوان درس ۲ واحدی اختیاری از آن یاد می شود. اما این درس در سال هایی نه چندان دور توسط یکی از بزرگ ترین اساتید فن در حوزه کتاب شناسی و نسخه شناسی در این رشته تدریس می گردیده است و طبق مستندات و شواهد آموزشی دارای ۳ واحد نظری و ۳ واحد عملی بوده است و سرفصل های مورد توجه، نشانگر دقت مدرس دانشمند آن استاد «ایرج افشار» در شناخت ابعاد نظری و عملی آن بوده است. علاوه بر این، درس دیگری که در حوزه اسناد و بایگانی اسناد تدریس می شده است که خود نشانگر لزوم توجه و آشنایی

البته در راستای تدریس دروس کتابداری، بایستی به ویژگی های دانشجویان نیز توجه شود و نمی توان روش تدریس واحد یا محیط واحد تدریس را برای همه دانشجویان و همه موضوعات بکار برد. فرآیند یادگیری تحت تأثیر سبک های شناختی و محیطی قرار می گیرد که دانشجو در آن به تجربه می پردازد. به گفته «هانت و سالیوان»، محیط و سبک های یادگیری می توانند هماهنگ یا ناهماهنگ باشند و تنها زمانی که آن ها هماهنگ باشند فرآیند یادگیری تسهیل و تسریع می شود.

کیفیت آموزشی و پژوهشی از جمله مسائلی است که نظام های دانشگاهی و گروه های آموزشی همواره برای دستیابی به آن تلاش می کنند و ارتقای مستمر کیفیت آموزش عالی مستلزم استفاده از ارزیابی آموزش است. ارزیابی آموزش عالی می تواند درباره درونداد، فرآیند، برونداد و پیامد نظام آموزش دانشگاهی بکار رود. بر این مبنا، می توان به عوامل درونداد نظام به سه عامل یادگیرنده، مدرس و برنامه درسی توجه خاص داشت که بر این اساس به ویژگی های آموزش نسخ خطی و آشنایی با آن در گروه آموزش کتابداری و اطلاع رسانی و سابقه دیرینه آن خواهیم پرداخت.

سابقه مکتوب آموزش نسخ خطی

از زمان آغاز تفکر در مورد تدوین برنامه رسمی آموزش کتابداری در دانشگاه تهران یعنی از نیمه دوم دهه ۱۳۴۰ تا کنون، مسؤولان گروه کتابداری دانشگاه تهران از جمله به ضرورت پرداختن به مباحث مربوط به نسخه های خطی و آثار کمیاب در سطوح مختلف آموزش

نقش مهمی دارد.

دروسی که در حوزه نسخ خطی و اسناد در دوره کارشناسی ارشد کتابداری تدریس می‌شده است، عبارت‌اند از:

۱. بایگانی اسناد

شماره درس ۲۸۹۸۱۴۸، تعداد واحد ۳ (عملی)، نیم سال اول و دوم مدرس: گروه کتابداری

رئوس مطالب: آشنایی با آرشیوهای ملی جهان، تاریخچه آرشیوهای ملی در جهان، لزوم آرشیو ملی در ایران، اداره بایگانی اسناد، ارزشیابی اسناد، تنظیم مجموعه آرشیوها، نگهداری و حفاظت و تکثیر آن‌ها از طریق فتوکپی و... در دسترس قرار دادن آرشیوها جهت مقاصد تحقیقی، خدمات مراکز بایگانی اسناد.

۱-۲. نسخه‌های خطی

شماره درس ۲۸۹۸۲۹۷، تعداد واحد ۳ (نظری) نیمسال دوم سال چهارم

مدرس: استاد ایرج افشار

رئوس مطالب: آشنایی با کتاب‌های خطی فارسی، وسائل تشخیص نسخه‌ها، فهرست کردن و طبقه‌بندی نسخه‌ها، آشنایی با انواع خط مرکب و کاغذ، نگهداری نسخه‌های خطی و اشاره به مجموعه‌های مهم خطی در جهان و ایران.

۲-۲. نسخه‌های خطی

شماره درس ۲۸۹۸۲۹۷، تعداد واحد ۳ (عملی)

مدرس: استاد ایرج افشار

رئوس مطالب: تاریخ کتب خطی اسلامی، اجزای کتاب خطی، وسائل تشخیص زمان نسخه، عوارض کتاب، انواع نسخه‌های خطی، کتاب‌های بی‌هویت، تشخیص خط، مرکب و کاغذ، صدمات نسخه‌های خطی، نگاهداری آن‌ها، کتاب‌شناسی نسخه‌های خطی. با نگاهی به رئوس مطالب نسخه‌های خطی و اسناد درمی‌یابیم که هدف از این درس آشنایی اجمالی اما دقیق دانشجویان با ابعاد مختلف نسخه‌های خطی و اسناد است که می‌بایست از منظر فهرست‌نگاری، حفظ و نگهداری، ارائه خدمات و شناخت جنبه‌های مختلف کتاب‌شناسی (محتوا) و نسخه‌شناسی (ظاهر) نسخه‌ها به آن‌ها پرداخته شود. به‌طور قطع امروزه با پیشرفت تکنولوژی و تجهیزات تهیه اسکن و لوح فشرده از تصاویر نسخ، می‌توان به جنبه‌های دیگری از ارائه خدمات نوین به مراجعان توجه داشت و نیز به جزییات بیشتری به روش‌های فهرست‌نگاری نسخ خطی و

به‌طور قطع امروزه با پیشرفت تکنولوژی و تجهیزات تهیه اسکن و لوح فشرده از تصاویر نسخ، می‌توان به جنبه‌های دیگری از ارائه خدمات نوین به مراجعان توجه داشت

کتابداران به موضوع اسناد و آرشیو می‌باشد.

البته جای بسی امید است که به همت گروه کتابداری دانشگاه تهران دروس آشنایی با نسخ خطی و مدیریت آرشیو در دوره کارشناسی هم‌اکنون به دانشجویان علاقه‌مند این حوزه ارائه گردد و امید است در آینده این درس به‌طور تخصصی در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه تهران و سایر دانشگاه‌های کشور ارائه گردد.

۱. سابقه آموزش درس «آشنایی با نسخ خطی» در دانشگاه تهران

الف - آموزش دروس تک واحدی (دهه ۱۳۵۰)

گروه آموزش کتابداری دانشگاه تهران در دوره کارشناسی ۲ واحد درس بایگانی اسناد شامل سازمان دادن، اداره کردن و توسعه دادن بایگانی ملی و خصوصی برگزار کرده است و شماره کد درس ۸۲۲-۱۰۰۵۰ بوده است. علاوه بر آن درس نسخ خطی و کتب کمیاب نیز در نیم سال دوم تحصیلی به ارزش ۲ واحد عرضه می‌گردیده است و شامل تهیه، فهرست‌نویسی، اداره و مسائل خاص مجموعه‌های نسخ خطی و کتب کمیاب، اقسام کاغذها، انواع خوشنویسی‌ها، انواع جلدها، طرق مواظبت و نگهداری، قاب‌گیری فنی و صحافی و غیره بوده است و کد درس ۸۲۳-۱۰۰۵۰-۱۰ است.

از جمله دروس دیگری که دانشجویان را از منظر دیگری با عناصر نسخه‌شناسی و ویژگی‌های ظاهری کتاب بویژه کتاب‌های قدیمی و نسخ خطی آشنا می‌سازد، درس «قسمت فنی در کتابخانه‌ها» بوده است که موضوعات آن شامل: صحافی، انواع مختلف تکثیر برگه‌های کتاب از قبیل زیراکس و عکس برداری و... است و کد درس ۸۰۲-۱۰۰۵۰-۱۰ است و هدف از آن آشنا کردن دانشجویان با چگونگی تهیه تصویر از کتب خطی و قدیمی و نگهداری و حفاظت و صحافی آن است که به تفاوت نسخ خطی با کتب چاپی جدید تاکید داشته و این امر خود در ارتقای شناخت کتابداران نسبت به حفظ و نگهداری مجموعه‌های میراث کهن در کتابخانه‌ها

دانشگاه هنر و سوره، جهت آشنایی دانشجویان این رشته با نسخ خطی و مرجع‌شناسی و منابع هنری سال‌ها است که تدریس می‌شود. هدف از آموزش این واحدها شناخت و چگونگی استفاده و دستیابی به نسخ خطی و رسالات کهن با تأکید بر جنبه‌های کتاب‌شناسی و نسخه‌شناسی و مرجع‌شناسی و روش تحقیق این متون است که نگارنده خود طی سه سال کوشید تا با بضاعت علمی موجبات آشنایی این طیف از دانشجویان را با تأکید بر جنبه‌های نسخه‌شناسانه متون و نسخه‌یابی و نسخه‌جویی‌های موسیقایی از بُعد تصحیح متون شوند. این درس نیز فراز و نشیب‌های آموزشی فراوانی در حین تدریس توسط اساتید مختلف داشته است که مهم‌ترین نکته در آموزش آن غفلت از توجه به نسخ از بُعد نسخه‌شناسی و مرجع‌شناسی و عدم آموزش استفاده از فهرس و نسخه‌جویی‌ها است و بیش از پیش لزوم تحقیقات خاص اساتیدی که در این حوزه تلاش بی‌نظیر نمودند، حس می‌شود. اساتیدی همچون مرحوم تقی بینش، مرحوم محمدتقی مسعودیه و استاد زنده یاد مرحوم محمدتقی دانش‌پژوه که هر یک احیاگر متون کهن موسیقی بودند و فهرس ارزشمندی از این آثار بر جای نهادند.

د - برگزاری دوره معادل کارشناسی ارشد نسخ خطی و آثار کمیاب (دوره خاص، ۱۳۶۹)

در سال ۱۳۶۸ استاد زنده‌یاد محمدتقی دانش‌پژوه، دانشمند و کتاب‌شناس و نسخه‌شناس بزرگ کشور پیام نویی را به مسوولان فرهنگی کشور عرضه کرد. این پیام در حقیقت زنگ خطری بود برای هرکس که مرز و بوم خود را دوست دارد و به فرهنگ و میراث گذشته سرزمین خود احترام می‌گذارد. ایشان ضمن ارائه طرح برگزاری دوره کارشناسی ارشد نسخه‌شناسی خود به دانشگاه تهران با کوششی خستگی‌ناپذیر توانست توجه مسوولان دانشگاه تهران را به ضرورت تشکیل این دوره برای تأمین نیروی انسانی متخصص جهت خدمت در بخش‌های نسخ خطی، اسناد و آثار کمیاب و چاپ سنگی در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران جلب کند. این طرح با نظر مثبت معاون اداری و مالی، رئیس دفتر تشکیلات و بودجه و معاون کتابخانه مرکزی دانشگاه و مدیر گروه آموزش کتابداری سرکار خانم انصاری و همکاری اساتید فن که همگی از نسخه‌شناسان و متخصصان کتابداری بودند پا گرفت و تشکیل شد.

این برنامه که با کمک جمعی از کارشناسان از جمله استاد زنده‌یاد محمدتقی دانش‌پژوه، جناب آقای کامران فانی، دکتر عباس خری و سرکار خانم انصاری تهیه شد، در تاریخ ۱۳۶۹/۲/۲ به عنوان برنامه معادل کارشناسی ارشد به تصویب شورای امور اداری استخدامی

تفاوت‌های آن با کتاب‌های چاپی اشاره نمود.

ب - آموزش درس نسخه‌شناسی (۲ واحدی) بر اساس مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی ۱۳۶۵

در نیمه دوم دهه ۱۳۵۰، برنامه جامع‌تری نسبت به دوره اول برای پرداختن به نسخ خطی در سطح کارشناسی ارشد تدوین شد، ولی به گفته استاد محترم سرکار خانم انصاری، این برنامه به مرحله اجرا درنیامد و سپس در برنامه مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی مورخ ۶۵/۱۲/۹ درس نسخه‌شناسی به ارزش ۲ واحد در درس اختیاری شاخه‌های کتابخانه‌های دانشگاهی و کتابخانه‌های عمومی منظور شده است.^۵

این درس به عنوان نمونه در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال تدریس می‌گردد که قضاوت در باب ارزش‌گذاری آن را به قضاوت دانشجویان شرکت‌کننده در آن می‌سپاریم.

ج - آموزش درس نسخه‌شناسی (موضوعی) در گروه‌های غیر کتابداری (۴ واحد)

درس «آشنایی با رسایل کهن و نسخ خطی موسیقی» (۱) و (۲) نیز در گروه موسیقی دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران و نیز

بنام به آموزش تعدادی از علاقه‌مندان این رشته همت گماردند، از جمله امتیازات مهم این دوره، وجود فیلم ویدئویی از تدریس سخنرانان و مدرسان محترم و ارزشمندی همچون مرحوم استاد محیط طباطبایی، استاد منزوی، استاد حائری، آقای دکتر نورانی و دیگران است که خود سندی معتبر از تشکیل این کلاس‌ها می‌باشد که امید است با همت ریاست محترم کتابخانه مدون و منتشر گردد. از آنجا که گزارش و اطلاعات دقیق و مدونی درباره چگونگی برگزاری این کارگاه تاکنون منتشر نشده است، نگارنده تنها به ذکر خبر این اقدام ارزشمند براساس اطلاع اتفاقی و سؤال شخصی خود از جناب آقای مهندس محیط طباطبایی اکتفا می‌نماید و شرح جزئیات دوره را منوط به انجام گفت‌وگویی کامل تر در وقتی مناسب با ایشان وامی‌نهد.

ب - کتابخانه آستان قدس رضوی مشهد، ۱۳۷۱
در سال (۱۳۷۱)، زمانی که بخش آموزشی برنامه دانشگاه تهران به پایان کار خود نزدیک می‌شد کتابخانه آستان قدس رضوی جهت تشکیل دوره مشابه برای تربیت نیروی انسانی متخصص برای کتابخانه جدید اقدام نمود و با توجه به تجربه‌های بدست‌آمده از دانشگاه تهران و برخی نقطه نظرات سازمان میزبان، برنامه جدیدی تدوین و اجرا

کشور رسید و چند ماه بعد برای اجرا به گروه آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران ابلاغ شد و پس از انجام آزمون ورودی تعداد ۱۴ نفر برای شرکت در برنامه معرفی شدند و سپس برنامه آموزشی در نیمسال دوم سال تحصیلی ۶۹-۱۳۷۰ آغاز شد، شرح کامل واحدهای ارائه شده (۶۸ واحد)، اساتید و مدرسان این دوره و نام دانشجویان در میزگردی که نگارنده این سطور نیز در آن افتخار حضور داشت، با عنوان «آموزش نسخ خطی، نظرها و دیدگاه‌ها» با حضور اساتید و بانیان این دوره از جمله سرکار خانم انصاری، آقای دکتر عباس حری، استاد دکتر علی‌نقی منزوی و اساتید دیگری چون استاد سید عبدالله انوار، و خانم دکتر بنی‌اقبال و آقای دکتر فدایی عراقی و متخصصان نسخ خطی برگزار شد. مفصلاً بیان شده است^۶ و هم‌چنین استاد محترم سرکار خانم انصاری در سخنرانی خود (کاملیس ۴) به تفصیل بدان پرداخته‌اند.

اهداف این دوره عبارت بود از:

- آشنا کردن دانشجویان با فلسفه جنبه‌های نظری علم کتابداری و اطلاع‌رسانی.
  - توجه خاص به آموزش زبان‌های مختلف برای استفاده از تجربه‌های جهانی در امر سازماندهی و پژوهش‌های انجام شده در زمینه نسخه‌های خطی و آثار کمیاب اسلامی و ایرانی.
  - تأکید بر آموزش نظری و عملی اصول و قوانین حاکم بر سازماندهی کتب چاپی.
  - تدریس دروس فهرست‌نویسی نسخ خطی و اسناد به صورت ترکیبی از شیوه کارآموزی استاد شاگردی و کلاس رسمی.
  - تأکید بر مشورت با استادان و همکاران میان دانشجویان در جهت تدوین نظام‌های هماهنگی که بتواند در سایر موارد مشابه مورد استفاده قرار گیرد.
- این دوره نیز مانند هر تجربه دیگر حاوی نکات قوت و ضعفی است که می‌بایست برای برنامه‌ریزی‌های بعدی مورد بررسی قرار گیرد و گروه‌های آموزشی بتوانند براساس آن خلأهای موجود را شناسایی و مرتفع نموده و در اغنای آن بکوشند.

۲. آموزش نسخ خطی در سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی کشور:

الف - کتابخانه و مدرسه سپهسالار (شهید مطهری) ۱۳۷۰

مسئولان وقت مدرسه شهید مطهری نیز بنا به اظهارات جناب آقای مهندس «محیط طباطبایی» که ایشان خود نیز از بانیان و مجریان دوره‌آشنایی با نسخ خطی بوده‌اند، به برگزاری «کارگاه آموزش نسخ خطی» اقدام نموده و در سال ۱۳۷۰ با دعوت از اساتید و نسخه‌شناسان

شد. دانشجویان این دوره که بیشتر متشکل از کارکنان و محققان بخش نسخ خطی و کتابخانه آستان قدس رضوی بودند تحت آموزش مدرسان دوره تهران و برخی اساتید کتابداری دانشگاه فردوسی مشهد قرار گرفتند و به آموزش و تحقیق و پژوهش نسخ خطی پرداختند که امید است جزییات دقیق تری از آن منتشر گردد.

ج - برگزاری کارگاه آموزشی نسخ خطی و تصحیح در دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج

این کارگاه که به همت و مدیریت جناب آقای دکتر مهدی محقق در دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج در سال ۱۳۸۳ برگزار گردید از میان فارغ التحصیلان رشته های علوم انسانی و بویژه کارشناسان زبان و ادبیات فارسی، داوطلبانی برای آموزش نسخ خطی و تصحیح انتخاب گردیدند و اساتید و نسخه شناسانی چند برحسب تخصص موضوعی خود جلساتی را به سخنرانی و آموزش دانشجویان پرداختند که از آن جمله می توان به جناب دکتر عباس ماهیار، دکتر جمشید نژاد اول، سرکار خانم فاطمه قاضی ها استاد عبدالحسین حائری (کلاس ها در کتابخانه مجلس تشکیل گردید)، دکتر احمد ذاکری، سید ابوطالب میرعابدینی، دکتر توفیق سبحانی، خانم زهرا فرود و خانم اخوت اشاره کرد. نگارنده نیز با لطف جناب آقای دکتر محقق جلساتی را افتخار حضور یافته و تجربیات عملی خود را در حوزه فهرست نویسی و نسخه شناسی در اختیار دانشجویان علاقه مند قرار داد.

دانشجویان پس از اتمام دوره سه ماهه و شناخت اجمالی در حوزه های مختلف تاریخ علم، نسخ خطی و اسناد و روش های تصحیح به تحقیقات عملی پرداخته و تحت نظارت اساتید به اصلاح و تکمیل تصحیحات و پژوهش های خود ادامه دادند و قرار است تا نتایج این پژوهش ها بزودی منتشر گردد.

د - تجارب و آموزش های در دست اقدام برخی مؤسسات و دانشگاه ها

برگزاری برخی دوره های آموزش نسخ خطی و کارگاه های آموزشی نیز در دستور برنامه و اجرای برخی مؤسسات علمی پژوهشی و دانشگاهی قرار دارد که از جمله آن ها می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱. بنیاد ایران شناسی: «آشنایی با نسخ خطی و اسناد» در رشته کارشناسی ارشد ایران شناسی به ارزش ۳ واحد از سوی بنیاد ایران شناسی برگزار می گردد.^۷

۲. گروه تاریخ دانشگاه تهران: مجوز ایجاد رشته «نسخ خطی و اسناد» از سوی گروه تاریخ دانشگاه تهران از سوی وزارت علوم،

برگزاری برخی دوره های آموزش نسخ خطی و کارگاه های آموزشی نیز در دستور برنامه و اجرای برخی مؤسسات علمی پژوهشی و دانشگاهی قرار دارد

تحقیقات و فناوری دریافت گردیده است که امیدواریم بزودی شاهد این امر مهم باشیم.

۳. مرکز نشر میراث مکتوب: این مرکز نیز که سال هاست به انتشار نسخ خطی در حوزه های مختلف علوم پرداخته است، گویا مجوزی برای آموزش و پژوهش نسخه شناسی و تصحیح به علاقه مندان نسخ خطی اخذ نموده و برنامه هایی در دست اجرا دارد. در اینجا ذکر این نکته ضروری است که نگارنده این سطور از بسیاری از فعالیت های آموزشی که ممکن است در گوشه و کنار کشور در حال انجام باشد بی اطلاع است، از این رو گزارش مختصر حاضر بهانه ای است برای اطلاع و آگاهی از این تلاش ها تا رباب فن فکری به حال آموزش های از هم گسیخته و پراکنده این حوزه بکنند و خبری دقیق یابند و گرته باید گفت که «یا من خبر ندارم، یا او نشان ندارد».

لزوم آشنایی کتابداران و دانشجویان با نسخ خطی و آثار کمیاب و پیشنهاداتی چند در نحوه مشارکت آنان:

آشنایی و توجه برخی کتابداران با حوزه نسخ خطی عموماً شاید ناشی از علاقه شخصی آنان باشد. چرا که تدریس درس نسخ خطی در دانشگاه های کشور و در دوره های رسمی دانشگاهی عموماً اختیاری بوده و فقط علاقه مندان در آن شرکت می کردند و بعضاً هم از سرناگزیری و برای پرکردن واحد، لذا از یک سو عدم علاقه در مخاطب و از سوی دیگر وجود معلمان نه چندان علاقه مند به تدریس در این حوزه موجب مشکلاتی گردید.^۸

عدم وجود رشته ای مستقل در حوزه نسخ خطی در دانشگاه های کشور موجب تصور و شناخت ناقص و گاه نادرستی از آن در ذهن مخاطبان گردیده است، تا آنجا که برخی معتقدند کار و تحقیق بر نسخه های کهنه و فرسوده و نسخه جویی در میان رسالات مشوش و آغاز و انجام افتاده، کاری است ملال آور و عبث که تنها متعلق به نسل

آموزش دهند.

۱. آشنایی با نسخ خطی، حفظ و نگهداری، روش‌های سرویس‌دهی و اطلاع‌رسانی حداقل به عنوان بخشی از مواد کتابخانه‌ای می‌بایست مورد توجه کتابداران قرار گیرند. موادی همچون لوح‌های فشرده، مواد دیداری و شنیداری و کتاب‌های الکترونیکی، میکروفیلم‌ها و... که امروزه بخشی از مجموعه‌های مهم کتابخانه‌ها بوده و به عنوان میراث و هویت یک ملت بشمار می‌آیند.

۲. آشنایی و مشارکت کتابداران در این حوزه تنها به فهرست‌نویسی طاقت فرسا و وقت‌گیر نسخ خطی محدود نمی‌شود. کتابداران بدون آشنایی با جنبه‌های کتاب‌شناسی و نسخه‌شناسی یک اثر نمی‌توانند به مراجعان و محققان در سرویس‌دهی و شناخت مراجع یاری برسانند. آشنایی با روش فهرست‌نویسی و دقت در تفکیک و بخش کتاب‌شناسی و نسخه‌شناسی و توصیفات محتوایی و ظاهری نسخه، گام مهمی در شناخت مرجع‌شناسی نسخ خطی و نسخه‌جویی‌های مصححان است.

۳. تهیه فهرست‌های مشترک یا در هم کرد موضوعی (ادبی - تاریخی، علمی، هنری) امروزه یکی از نیازهای مهم و اساسی محققان سایر رشته‌ها برای مراجعه به نسخ خطی است. بدون آگاهی از این علوم میان رشته‌ای، تحقیق و تصحیح به کندی صورت گرفته و دشوار می‌شود.

۴. فهرست‌نویسی توصیفی کتب چاپ سنگی: کتاب‌های چاپ سنگی که یک پای در کتب چاپی دارند و پای دیگر در کتب خطی بهترین زمینه فعالیت کتابداران نسل جدید را فراهم آورده‌اند. کتابداران می‌توانند با آگاهی از روش‌های فهرست‌نگاری اجمالی نسخ خطی به برخی ویژگی‌های نسخه‌شناسی این نوع کتب پردازند و در ضمن با تمسک به روش‌های جدید فهرست‌نویسی به استخراج برخی اطلاعات مشترک از صفحه عنوان و خاتمه کتاب پردازند و از موضوعات جدید در انتخاب موضوعات این گونه کتب سود جویند و می‌توان با تربیت فهرست‌نویسان علاقمند خلایی از فهرست‌نگاران این حوزه را مرتفع نمود. البته باید تأکید داشت که فهرست‌نویسی توصیفی و تحلیلی چاپ سنگی به فهرست‌نویسی کتب خطی نزدیک‌تر است تا چاپی.

۵. از آنجاکه اساتید نسخه‌شناس و کتاب‌شناس بسیار محدود و انگشت‌شماری در این حوزه فعال می‌باشند، لازم است تا برای جبران فقر منابع و دستنامه‌های مکتوب به تدوین کتب درسی خاص و تجربیات شخصی آنان در زمان حیات و نظارت آنان در این زمینه اقدام ورزید. نگارش و طبقه‌بندی نظرات شخصی و سلايق فردی اساتید،

بسیاری از کتاب‌های تازه انتشار یافته و تصحیحات جدید و اطلاعات مهم از همین منابع استخراج می‌گردد و هنوز هزاران مسأله و نکته نامکشوف ادبی و تاریخی و علمی و هنری در لابلای این گنجینه پنهان منتظرند تا دستی جست‌جوگر و علاقه‌مند به تورق آنان بپردازد

گذشته است و با ورود تکنولوژی ما را با آن کاری نیست. برخی می‌پندارند کتابدار نسخ خطی باستان‌شناس کتاب است که در میان گرد و غبار زمان به جست‌وجوی موضوعات «از مد افتاده» و کهنه می‌گردد که در هیچ سرعنوان موضوعی یافت نمی‌شود. برخی دیگر معترض‌اند که موضوعات آن در هیچ «رده‌ای» از «کلیات» دیویی و رده‌بندی کتابخانه‌کنگره نمی‌گنجد و متعلق به آینده نیست برخی توصیه می‌کنند که از لمس کاغذ و جلدش بپرهیزید که پراز موریا نه و کرم و حشره است و هزار آفت و بیماری از گوشه‌گوشه جهان از آفریقا و هند و شبه‌قاره گرفته تا آن سوی آب‌های دور و صحراهای سوزان با خود به ارمغان می‌آورد.

در پاسخ این نگران دلان باید گفت که بسیاری از کتاب‌های تازه انتشار یافته و تصحیحات جدید و اطلاعات مهم از همین منابع استخراج می‌گردد و هنوز هزاران مسأله و نکته نامکشوف ادبی و تاریخی و علمی و هنری در لابلای این گنجینه پنهان منتظرند تا دستی جست‌جوگر و علاقه‌مند به تورق آنان بپردازد و البته برخی از این نسخ نیز که عمری به قدمت قرون دارند، نیازمند توجه بیشتر کتابداران دلسوز و باذوق هستند تا غبار از چهره اصلیشان بزایند و آفت از تن منتظرشان که سال‌هاست در کنج قفسه کتابخانه‌ها آرمیده‌اند به مدد مرمت و آسیب‌شناسی مدرن برویند و بر اوراق پاره و فرسوده‌شان وصله و پینه‌ای وصالی نمایند و شیرازه مشوشان را بازوزند و بر پیکر بی‌جلدشان، تیماجی شایسته بردوزند و نقشی صحافی کند. سپس فهرستی از محتوای نایاب و کم‌نظیرشان تهیه نمایند و سطر سطرش را استنساخ کند و نکته‌یابی‌های فراوان نمایند و لذت ببرند و از نفایس دادن آن، صفحه‌ها تصحیف کنند و نگارگری‌های زیبایش را ساعت‌ها به نظاره بنشینند و بر خطوط خوشنویسانش تحسین و درود بفرستند و مهربا و یادداشت‌های مالکان و کتابداران و دانشمندان آن را باز خوانند و... سپس به گنجینه حکمت چاپی کتابخانه‌ها و خوانندگان علاقه‌مند بسپارند و نسلی را

گنجینه گرانمایی از تجارب و تاریخ شفاهی این حوزه است که سینه به سینه و نسل به نسل تا به امروز تداوم یافته و سرمایه اصلی تدوین فهرس امروزی می باشد. مبادا که خدای ناکرده با فقدان این گنج های با ارزش دیگر حتی از قرائت و شناسایی متون کهن خود نیز بازمانیم و به سرنوشت ناخوشایند علمی همسایه خود ترکیه دچار شویم که نسل جدید برای پژوهش بر متون صدسال اخیر خود دست یاری و تضرع به سوی فرنگیان و خاورشناسان اروپایی دراز می کنند و از آنان مدد می جویند.

۶. استفاده از شیوه های جدید و پیشرفته و خدمات رسانی در جهت استفاده بهینه از منابع مکتوب مانند تهیه سایت ها و پایگاه های اطلاعاتی به روز که دستیابی محققان را در دستیابی به منابع تسریع می نماید و نیز استفاده از تکنولوژی های پیشرفته تهیه کپی و لوح فشرده از متون و منابع کهن به شیوه ارزان تر و آسان تر.

۷. در کنار برگزاری سایر کارگاه های آموزشی کتابداری مدرن همچون نشر الکترونیک، کتابخانه های مجازی و... می توان جهت آشنایی هر چه بیشتر کتابداران و دانشجویان به برگزاری دوره های کوتاه مدت استاندارد نسخه شناسی اقدام ورزید و پسندیده است که جهت نشان دادن تمامی ابعاد هنری و نسخه شناسی از جمله مهرها، کاغذ، جلد، تذهیب، نگارگری از اسلایدهای مناسب و نمونه های جالب و ارزشمند نسخه های مهم کتابخانه ها بهره گرفت. در این راه می بایست حتماً از نظارت و همکاری اساتید نسخه شناس سود جست تا استانداردهای لازم کیفی و کمی در این گونه آموزش ها رعایت شود و از ورود افراد کم مایه - که برخی متاسفانه مدعیان بی چون و چرایی نیز هستند - جلوگیری شود.

در پایان این مقال، جهت اطلاع اساتید محترم گروه های کتابداری دانشگاه های کشور و دانشجویان کتابداری، برنامه آموزشی دوره فوق لیسانس کتابداری را که در نشریه اخبار علمی پژوهشی دانشگاه تهران در سال ۱۳۴۶ منتشر شده و در آن به نام شماره درس و اهداف آن ها اشاره شده است آورده می شود. قطعاً مطابقت سرفصل های درس گذشته و تغییرات آن تا به امروز جهت هر چه غنی تر کردن برنامه و واحد آموزشی در دانشگاهها مؤثر خواهد بود.

گروه آموزشی کتابداری

فوق لیسانس

اهمیت کتابخانه در آموزش و پرورش عمومی و هم چنین در مدارس و مؤسسات فرهنگی کمتر از کلاس درس نیست. بطور کلی دانش آموزان و دانش جویان در مقابل هر یک ساعت وقتی که در کلاس درس می گذرانند باید دو ساعت در کتابخانه بگذرانند و بعبارت

دیگر دو سوم عمل آموزش و پرورش بوسیله کتاب و با تسهیلات کتابخانه انجام می گیرد. امروز جای هیچ گونه شبهه ای نیست که نقش معلم فقط راهنمایی و تشویق و ایجاد ذوق و رغبت در محصل است و یادگیری را محصل از طریق کتاب و سایر وسایل آموزشی که در کتابخانه ها نگهداری می شود باید انجام دهد. بنابراین ما باید به اهمیت کتاب و چگونگی استفاده از کتاب و وسایل آموزشی آشنایی کامل داشته باشیم و برنامه های خود را بر مبنای استفاده از کتاب و وسایل آموزشی تدوین کنیم. از طرف دیگر کتابدار مؤسسات آموزشی و حتی در هر مؤسسه ای که دارای کتابخانه می باشد تنها وظیفه اش حفظ کتاب ها نیست، بلکه وظیفه آموزشی مهمی به عهده دارد که کمتر از وظیفه آموزش معلم در کلاس درس نیست.

بنابراین گروه آموزشی کتابداری دارای دو وظیفه عمده در دانشکده علوم تربیتی خواهد بود: اول کمک به تربیت معلمین که به اهمیت کتابخانه واقف بوده بتوانند استفاده از کتابخانه را جزء برنامه های آموزشی خود قرار دهند و ثانیاً تربیت کتابدارانی که دارای صلاحیت و تخصص کتابداری بوده بتوانند وظیفه آموزشی خود را در مدارس و یا هر مؤسسه ای که دارای کتابخانه است انجام دهند. اینک شماره عنوان و شرح دروسی که در گروه آموزشی کتابداری داده می شود.

شماره های داخل پرانتز تعداد واحد درسی است.

دانشجویان دوره فوق لیسانس کتابداری درس های شماره های ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳ - ۴۰۴ را که پایه و مقدمه درس دیگر نیست باید قبل از درس دیگر بخوانند و قبول شوند، مگر اینکه این درس را در دوره لیسانس خوانده باشند. دانشجویانی که در درس شماره ۴۰۰ پذیرفته نشوند، نمی توانند درس شماره ۸۰۰ را ادامه دهند فقط شش واحد از درس شماره ۴۰۰ جزو ۲۲ واحد فوق لیسانس می تواند قبول شود.

نیم سال دوم، شماره کد درس: ۴۰۱ - ۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس

(۳)، نام درس: مدیریت و اداره عملیات کتابخانه ها

مطالعه هدف و وظایف انواع کتابخانه ها: دانشگاهی، دانشکده ای، اختصاصی، - مدارس، عمومی و اجرای روش های عملی کتابداری شامل کارهای روزمره تهیه کتاب، فهرست نویسی و گردش مواد کتابخانه و هم چنین خدمات به مراجعان.

نیم سال دوم، شماره کد درس: ۴۰۲ - ۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس

(۳)، نام درس: مقدماتی درباره مواد کتابخانه و منابع مراجعه

مطالعه انواع مختلف مواد کتابخانه و استفاده از آن ها برای منظورهای خاص، انواع اصلی منابع مراجعه مانند دائرة المعارف ها، لغت نامه ها، سالنامه ها، اندکس ها و غیره. هر دانشجو جزوه کتابشناسی باید تنظیم کند.

آشنایی با وسایل اساسی کتاب‌شناسی در این رشته با خواندن و بحث درباره کتب مناسب برای بزرگسالان تکمیل می‌شود. مسائل خاص در راهنمایی و تشویق جوانان بخواندن کتاب در کتابخانه مدرسه و کتابخانه‌های عمومی مورد تأکید قرار می‌گیرد.

نیم سال دوم، شماره کد درس: ۸۰۵ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس ۱، نام درس: کتابخانه مدارس و وظیفه و فعالیت‌های کتابخانه مدرسه با توجه به پیشرفت‌ها و هدف‌های نوین آموزشی.

کتابخانه جزو برنامه آموزشی، ارزیابی و انتخاب برنامه درسی برای استفاده آموزگاران، دبیران و محصلین در کلاس درس. مسائل مربوط به مواد کتابی و غیرکتابی، روش‌های عملی برای سفارش، فهرست‌نویسی و تنظیم مواد کتابخانه برای استفاده مؤثر، طرح‌ریزی و تجهیز کتابخانه و سایر مسائل اداری.

نیم سال دوم، شماره کد درس: ۸۰۶ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس ۲، نام درس: استفاده از مواد و وسایل سمعی و بصری در کتابخانه.

مسائل مخصوص انتخاب، تنظیم، نگهداری و استفاده از مواد سمعی و بصری در انواع کتابخانه‌ها، نقش کتابدار در استفاده از رادیو و تلویزیون بمنظور نیل به هدف‌های کتابخانه. استفاده از فنون تبلیغاتی مانند نمایشگاه‌ها و تابلوهای اعلانات. تولید و تهیه منابع آموزشی برای استفاده در کتابخانه. استفاده از وسایل ارتباطی عمومی برای دسترسی به خوانندگان بالقوه و بالفعل تأکید می‌شود. نیم سال دوم، شماره کد درس: ۸۰۷ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس ۲، نام درس: تاریخچه کتاب و کتابخانه.

توسعه و پیشرفت کتاب و تغییراتی که در شکل آن پدید آمده از زمان‌های قدیم تا کنون. تاریخچه صنعت چاپ و فن چاپ و تصاویر کتاب و صحافی‌ها، معیار چاپ‌های خوب (بازدید از چند موزه، چاپخانه و کتابخانه) تاریخچه کلی از توسعه کتابخانه‌ها از زمان‌های قدیم تا کنون در دنیا با توجه خاص به مسأله پیدایش و توسعه کتابخانه‌های ایران و سایر کشورهای اسلامی.

نیم سال دوم، شماره کد درس: ۸۰۸ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس ۲، نام درس: خدمات برای مطالعه‌کنندگان بزرگسال.

بررسی علایق و عادات بزرگسالان در خواندن و وسائلی که از طریق آن‌ها کتابخانه می‌تواند جامعه را با استفاده مؤثر از مواد و خدمات کتابخانه تشویق و راهنمایی کند، نیازمندی‌های محققین و خوانندگان عادی در همه انواع کتابخانه‌ها مطالعه جامعه مورد نظر کتابخانه و منطبق ساختن خدمات کتابخانه با احتیاجات استفاده‌کنندگان از کتابخانه. فنون مصاحبه و راهنمایی خوانندگان

نیم‌سال دوم، شماره کد درس: ۴۰۳ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس (۳)، نام درس: انتخاب و استفاده از منابع کتابخانه.

اصول انتخاب و ارزیابی کتاب و دیگر انواع منابع کتابخانه و پی‌ریزی و تنظیم برنامه تهیه کتاب برای تشکیل مجموعه کتابخانه، نشر کتاب، انتشار و بازاریابی مواد کتابخانه.

نیم سال دوم، شماره کد درس: ۴۰۴ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس (۳)، نام درس: فهرست‌نویسی و طبقه‌بندی و سایر خدمات فنی در کتابخانه قسمت اول.

مقدمه‌ای در اصول، وظایف و نکات عملی فهرست‌نویسی - طبقه‌بندی و آماده کردن مواد کتابخانه و وظایف فهرست‌های کتابخانه، تعیین شماره مؤلف (کاتر سنپورن) تنظیم برگه‌ها در برگه‌دان، انواع مختلف تکثیر کتاب و برگه‌ها، تمرین فهرست‌نویسی.

نیم‌سال دوم، شماره کد درس: ۸۰۱ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس (۲)، نام درس: سازمان و اداره کتابخانه.

اجرای اصول اداری معمول در کتابخانه‌ها بطور کلی با تأکید خاص در مورد کتابخانه‌های بزرگ. خرید، امور مالی، امور استخدامی، سازمان بر اساس نوع وظایف، ساختمان وسایل و تجهیزات کتابخانه.

نیم سال دوم، شماره کد درس: ۸۰۲ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس (۲)، نام درس: طبقه‌بندی و فهرست‌نویسی توصیفی مجموعه‌های فارسی و خارجی «قسمت دوم».

مطالعه تطبیقی روش‌های مختلف طبقه‌بندی کتاب از جمله طبقه‌بندی کتابخانه‌کنگره، - طبقه‌بندی اعشاری دیویی، اعشاری جهانی، فهرست‌نویسی توصیفی مواد کتابخانه یعنی آنچه که بصورت کتاب و غیره کتاب منتشر می‌شود. طریقه فهرست کردن نشریات ادواری و انتشارات دولتی.

نیم‌سال دوم، شماره کد درس: ۸۹۳ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس (۲)، نام درس: مواد کتابخانه برای کودکان.

ارزیابی کتابخانه برای کودکان ۳ تا ۱۲ ساله: شامل داستان‌ها، قصه، فولکلور، شعر، تصویر، موادی که به اطلاعات کودکان کمک می‌نماید با در نظر گرفتن ذوق و علاقه، احتیاج و استعداد آن‌ها و غنی ساختن برنامه تحصیلی آنها.

تجرباتی در هنر داستان‌سرایی، انتخاب و اقتباس داستان‌ها. نیم‌سال دوم، شماره کد درس: ۸۰۴۰ - ۵۰۰ - ۱۰، شماره واحد درس (۲)، نام درس: نوجوانان و خوانندگی‌های آن‌ها

مطالعه و بررسی معیارهای انتخاب کتاب و دیگر مواد برای نوجوانان

سرویس مشورتی، آموزش بزرگسالان، روش‌های دسته‌جمعی برای استفاده از وسائل سمعی و بصری.

نیم سال دوم، شماره کد درس: ۸۰۹ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس ۲، نام درس: کتاب‌شناسی علوم انسانی.

مطالعه نوشته‌ها و کتب مراجعه، بررسی کتب مراجعه کلی در این رشته از جمله هنرهای زیبا، فولکلور، ادبیات، موسیقی، فلسفه، روان‌شناسی، مذهب و سایر رشته‌های مربوط به آن.

نیم‌سال دوم، شماره کد درس: ۸۱۰ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس ۲، نام درس: کتاب‌شناسی علوم اجتماعی.

مطالعه نوشته‌ها و کتب مراجعه کلی در این رشته از جمله: مردم‌شناسی، تجارت، اقتصاد، آموزش و پرورش، جغرافیا، تاریخ، علوم سیاسی، جامعه‌شناسی و سایر رشته‌های نزدیک به آن.

نیم‌سال دوم، شماره کد درس: ۸۱۱ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس ۲، نام درس: کتاب‌شناسی علوم.

مطالعه نوشته‌ها و کتب مراجعه کلی در این رشته از جمله: نجوم، زیست‌شناسی، گیاه‌شناسی، شیمی، زمین‌شناسی، ریاضیات، فیزیک، جانورشناسی و سایر رشته‌های مربوط به آن.

یکی از سه درس فوق اجباری و دودرس دیگر اختیاری است. نیم‌سال دوم، شماره کد درس: ۸۲۱ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس ۲، نام درس: فهرست‌نویسی و طبقه‌بندی مواد فارسی و خارجی.

دنباله دروس ۸۰۲ بکاربردن روش کتابخانه کنگره و تحلیل موضوعی در کتابخانه‌های تحقیقی و کتابخانه‌های عمومی بزرگ، مسائل مخصوص بعضی از مواد کتابخانه مورد مطالعه قرار می‌گیرد و امکان و فرصتی برای مطالعه فهرست‌نویسی در مجموعه‌هایی که دارای موضوع‌های اختصاصی است تأمین می‌کند.

نیم‌سال دوم، شماره کد درس: ۸۲۲ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس ۲، نام درس: بایگانی سازمان دادن، اداره کردن و توسعه دادن بایگانی ملی و خصوصی.

نیم‌سال دوم، شماره کد درس: ۸۲۳ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس ۲، نام درس: نسخ خطی و کتب کمیاب.

تهیه، فهرست‌نویسی، اداره و مسائل خاص مجموعه‌های نسخ خطی و کتب کمیاب، اقسام کاغذها، انواع خوشنویسی، انواع جلد‌ها، طرق مواظبت و نگهداری، قاب‌گیری فنی و صحافی و غیره.

نیم‌سال دوم، شماره کد درس: ۸۲۴ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس ۲، نام درس: استفاده از روش‌های علمی و وسائل الکترونیکی در تجسس نوشته‌ها و اسناد تحقیق.

استفاده از روش‌های علمی و وسائل الکترونیکی مانند

ماشین‌های آی.بی.ام برای نگهداری تجسس تجدید، تولید و انتقال اطلاعات، نوشته‌ها و اسناد بعوض فهرست برگه‌ای. این درس در خدمت به تحقیقات خاص و کتابخانه‌های بزرگ عمومی و دانشگاهی دارای اهمیت زیاد است.

نیم‌سال دوم، شماره کد درس: ۸۲۵ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس ۲، نام درس: خلاصه‌نویسی و فهرست‌نگاری (اندکس)

اصول و نکات علمی و ایجاد سرویس‌های خلاصه‌نویسی و فهرست‌نگاری بمنظور ایجاد و توسعه ابزار کتاب‌شناسی در ایران. با تأکید بر احتیاجات تحقیقی مراجعه‌کنندگان از نظر تازه‌ترین اطلاعات کنونی و سایر سرویس‌های اطلاعات مانند گزارش‌ها، مجلات، سرویس‌های ترجمه و کتاب‌شناسی‌ها.

نیم‌سال دوم، شماره کد درس: ۸۲۶ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس ۲-۴، نام درس: رساله تحقیقی.

دو تا چهار واحد به دانشجو داده می‌شود که با کار جدی و تحقیق دقیق درباره موضوعی که به تصویب گروه آموزشی کتابداری رسیده است رساله‌ای تهیه کند.

نیم‌سال دوم، شماره کد درس: ۸۲۷ - ۰۵۰ - ۱۰، شماره واحد درس: «بدون واحد» نام درس کارورزی

دانشجویانی که تجربه کار عملی در کتابخانه‌هایی که طبق اصول علمی اداره می‌شوند ندارند، باید تعداد ساعات معینی تحت نظریک کتابدار متخصص در کتابخانه کار کنند.

پانویس‌ها:

۱. ارزیابی درونی گروه آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه اصفهان: احمد شعبانی، شهناز خدیوی، نشریه کتابداری سال سی و هشتم، دفتر چهل و دوم، پاییز و زمستان ۱۳۸۳، ص ۱۸۸.

۲. «کاربرد فناوری اطلاعات در کلاس‌های درسی کتابداری و اطلاع‌رسانی»، آتش جعفرنژاد، نشریه کتابداری، سال سی و پنجم، دفتر سی و هفتم، ۱۳۸۰، ص ۶۳.

۳. «روش‌های تدریس در کتابداری»، علی حسینی‌خواه، نشریه کتابداری، سال سی و هشتم دفتر چهل و دوم پاییز و زمستان ۱۳۸۳، ص ۱۲۶.

۴. «آموزش سازماندهی نسخ خطی در ایران»، نوش آفرین انصاری، مجموعه مقالات کاملیس ۴، (تهران ۲۹-۳۱ خرداد ۱۳۷۴)، ص ۲۲۶.

۵. همان.

۶. «میزگرد آموزش نسخ خطی، نظرها و دیدگاه‌ها»، کتاب ماه کلیات، ش ۶۹-۷۰، شهریور و مهر ۱۳۸۲، ص ۹۸.

۷. اظهارات سرکارخانم دکتر بنی‌اقبال، همان، ص ۱۰۴.

۸. اظهارات جناب آقای دکتر عباس‌حزری، همان، ص ۱۰۱.